

Les millors obres de les lletres gironines (27) Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)

Un aplec de documents medievals, una antologia d'especialistes i per a especialistes; sí, però la curiositat de conèixer què escrivien els gironins, a qui ho enviaven i com era fa d'aquesta obra una peça molt i molt important no ja per a Catalunya sinó per a Europa. És l'escriptura d'una societat refinada, culta i poderosa. La historiadora i medievalista Sefa Arnall hi penetra amb sapiència i habilitat convertint aquest doble volum en un treball apte per a un públic culte.

Viatge documental a la Girona de fa segles



Jospe Maria Figueres
PROFESSOR DE LA UAB

De l'extensa producció de Maria Josepa (Sefa) Arnall cal fer esment d'una obra cabdal, la recuperació dels textos documentals. La seva primera aportació fou editada per la Diputació de Girona: *L'Esriptura a les terres gironines* (1993), dos grans i extensos volums de paginació i format, molt ben editats i amb extraordinària qualitat en

les reproduccions excepcionals en valor i nitidesa. Fou elaborat en col·laboració amb Josep M. Pons i Guri, i ofereixen un corpus de gran valor sobre la documentació específica en un treball que es pot contemplar des de diversos aspectes: història de la cultura, de l'escriptura, de les mentalitats, del poder, de la vida local i quotidiana... tot això hi apareix, centrat, és clar, a les contrades gironines. Arnall s'hi bolcà cercant i seleccionant, transcrivint i anotant amb el resultat d'un esplèndid corpus documental del passat medieval que en una esplèndida edició institucional de la Diputació de Girona fa honor al

paper editorial de les institucions públiques que sovint editen obres que ni s'arriben a distribuir pel seu to propagandístic de fullet (llibre en tapa dura i a tot color i de paper d'alt gramatge). No és aquest el cas. La Diputació de Girona s'ha lluitat, l'obra, exhaustiva, fa molt de goig i és de gran utilitat per a l'especialista i per al curiós que cada cop n'hi ha més i més n'hi haurà amb els canvis del temps lliure i de treball, atès que ens acostam al món on hi havia ceca i cùria, presó i poder, diner i església, en un món molt llunyà avui però del que hi tenim les arrels ben engraiades. Antoni Simón fa una ressenya de l'obra i diu textualment: «fita ben remarcada



2000
Edició dels dos volums de les Lletres reials a la ciutat de Girona.



1993
Dos grans volums d'una obra esplèndida en edició i contingut.



2003
Aplec de treballs sobre Vila-sacra, editat per l'Ajuntament.

ble en la història de la cultura catalana» i, encara, afegirà: «obra de primera fila». Set anys després, Arnall hi torna amb una altra obra de to monumental, una obra de recerca no apte per al públic general, llatí, català antic... L'ajuntament gironí participà el 2000 amb la Fundació Noguera en l'edició d'una obra similar però *in extenso* sobre aquest món: *Lletres reials a la ciutat de Girona (1293-1515)*. Dos volums amb 1.013 pàgines que com assenyala Josep M. Puig Salellas, mostren part de la riquesa arxivística gironina. Un mestre seu -i nostre-

, Anscarí M. Mundó ens va dir una vegada que la raó per la qual tants estudiosos d'arreu venen a Catalunya medieval és per aquesta riquesa. El llavors alcalde i historiador Joaquim Nadal signa el pròleg, on escriu: «Les lletres reials que ara comencem a publicar passen de 1.800 i podrien acostar-se a dues mil, amb un abast cronològic de més de quatre segles (1293-1714). La Josefina Arnall ha fet un treball pacient i minuciós de transcripció, identificació, catalogació i regest, després d'una exploració sistemàtica i pràcti-

cament exhaustiva dels arxius gironins i catalans. Es culmina d'aquesta manera el treball parcial que havien emprés diversos estudiosos que com Lluís Batlle o Santiago Sobrequés havien donat a conèixer els diplomataris d'alguns dels reis de Catalunya i Aragó. Aquesta culminació és un pas decisiu per dotar la ciutat de Girona d'un nou instrument, eficient i complet, de coneixement d'alguns dels aspectes més destacats del seu passat. Essent Girona una ciutat de domini reial, les cartes dels reis esdevenen un termòmetre, una manera de prendre el pols al desenvolupament institucional del règim municipal de la ciutat, del seu funcionament econòmic, de les relacions fiscals amb la Corona i de la dependència de les relacions de poder i de jurisdicció amb els reis. A mesura que es perfila la relació entre els reis i la ciutat, es normalitza la correspondència i es manté viva, mentre funciona, una relació directa, intensa i pròxima entre els reis i la ciutat. En aquest sentit, 1714 serà, com és sabut, una fractura radical, un distanciament, un canvi de sistema, una Nova Planta, un domini més que una relació. Efectivament i el treball de Sefa Arnall ens acosta, en dos volums, a aquest món, i cal fer un esforç per situar-se al moment i no només pel nom de monedes i càrrecs, dels mots que van evolucionant sinó també per entendre les temàtiques que sovint són molt allunyades del món actual però ens ajuden, i no només als historiadors, a entendre el món medieval.

Maria Josepa Arnall

Medievalista, paleògrafa, historiadora, empordanesa

La historiadora i medievalista Maria Josepa Arnall i Juan (Vila-sacra, 1948-2002) s'especialitza en l'edat mitjana i en paleografia. Filla d'una antiga família de Vila-sacra, fou la primera historiadora local que s'acara al passat d'aquest petit poble al que dedica diversos estudis, elaborats amb rigor i cura, extensió i continuïtat, conformant una obra, de to local i especialitzada, però de gran valor general. L'Ajuntament de Vila-sacra edità aquests estudis aplegant-los amb l'eloqüent títol *Amb cor tot ferm*, versos manllevats d'Ausiàs March. Esdevenen un tangible record fervorós de la vinculació entre el poble nadiu i la professió d'historiadora, que en molts altres ha esdevingut també, com veiem en aquesta secció, un element constant de relació de l'historiador amb l'entorn més proper per petit que sigui. Així, a més de l'obra de caràcter general acadèmica i sovint a les grans tribunes centrals, n'hi ha una altra, de petita i especí-

fica, sovint mig ignorada, és la mirada vers el món propi que ens plau de constatar ací com a un primer apunt d'una singular trajectòria com a medievalista. Fou professora titular de ciències i tècniques historiogràfiques de la Universitat de Barcelona. Publicà una desena de llibres i mig centenar d'articles i comunicacions a congressos. El seu tracte afable i càlid feien que fos estimada, tant en el claustr acadèmic com a les ciutats on desenvolupà una labor de recerca i edició, fos a Figueres, Girona i Barcelona, d'on coneixia els seus arxius a fons, participava en activitats de recerca, edició i docència i assolí així un merescut prestigi com palesen les jornades de recerca que porten el seu nom en el marc de la Universitat de Girona. Ens referim al Seminari Internacional de Cultura Escrita i Visual Sefa Arnall Juan, que organitza el Grup de Recerca en Estudis Culturals (SPEPC-IRH) de la Universitat de Girona (UdG).

S'ocupà de la història medieval, de la general gironina i la citada de Vila-sacra, a la que destinà diversos treballs d'interès a partir de fonts documentals nous. Fou membre de l'Institut d'Estudis Empordanesos, en el que participà com a vocal de la Junta directiva, i publicà diversos treballs en el seu important butlletí així com al de l'Institut d'Estudis Gironins a Girona. Publicà diversos treballs sobre la història medieval de Vila-sacra, per exemple *Notas y documentos para la historia de Vila-sacra* (1977) i la segona part del treball anterior amb documents (1978); *Un segle de vida a Vila-sacra segons el Llibre de Testaments de l'Arxiparroquial (1764-1846)* (1983); *Vila-sacra sota la influència de Sant Pere de Roda (segles XIII-XV)* (1984) i *La vila i el terme de Vila-sacra*

en el segle XV (estudi d'un capbreu del monestir de Sant Pere de Rodes) (1986). Els cinc treballs aparegueren a *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos* i foren reproduïts al volum citat *Amb cor tot ferm* (Ajuntament de Vila-sacra, 2003) com a homenatge a la seva dedicació al coneixement d'un petit poble que no arriba als mil habitants i que fou l'escenari de la seva vida familiar. Els historiadors Ignasi J. Baiges (UB) i M. Elisa Varela (UdG), bons amics seus, escriuen al pròleg d'aquest volum: «Els treballs de M. J. Arnall es caracteritzen per una claredat expositiva, per una metodologia rigorosa, un domini de la bibliografia i una anàlisi perfecta de les fons. (...) aquest conjunt de treballs (constitueixen) una petita però significativa part de la seva obra científica.»



La Sefa, com la coneixiem habitualment família i amics, assolí la implicació acadèmica, també participà en docència fora de la universitat, impartí conferències, es vinculà amb l'Associació d'Arxivers de Catalunya, etc. en labors del que coneixem com projecció social o transferència de coneixement. Capítol especial, per la seva importància, mereix la seva constant col·laboració a la revista especialitzada de la UB *Índice Histórico Español*. Les seves línies de recerca foren la bibliografia, historiografia d'Amèrica i especial-

ment la toponímia medieval, l'edició de fonts de l'Alta i Baixa Edat Mitjana així com de l'Edat Moderna, l'onomàstica medieval i moderna, el notariat català, l'escriptura i la cultura escrita en les èpoques medieval i moderna, l'edició de fonts monàstiques, la terminologia, la diplomàtica reial i municipal, la història del llibre manuscrit i la historiografia monàstica a Catalunya, que bolcà en gairebé un centenar de treballs. La seva tesi doctoral fou *Los manuscritos, incunables y demás impresos de la Biblioteca del Convento de San José de Barcelona*. Voldríem destacar la seva generositat, que fa sigui recordada encara més amb especial recança i enyor. Sempre que teníem un dubte paleogràfic hi acudíem i sabíem que seríem ben atesos, fos en una transcripció de difícil lectura per la il·legibilitat d'un text o per verificar la nostra transcripció, acudíem a aquests paleògrafs per consultes puntuals sobre edicions de textos de Lluís Companys o de Manuel Carrasco i Formiguera o altres. Li estem en deute i reconeguts. La seva desaparició fou sentida com una gran pèrdua local. Hom li tributà un sentit homenatge a la mateixa església local de Sant Esteve en la qual tants esforços hi dedicà per a conèixer la seva història. Poques vegades hem parlat públicament en una església. Ho fèrem un 2 de juny del 2002 i la nostra semblança destacà els valors humans i acadèmics. Ara un parc infantil, a la vora d'on hi tenia pis parat, batejat amb el seu nom, és el record d'un poble agraït amb la historiadora i se la recorda com a la seva valuosa obra i a Girona un carrer també l'honora i recorda.

Un fragment

El monarca ordena als vassalls disposar queviures per a les tropes aliades

La intendència era un afer fonamental en el desplaçament de les tropes i sovint causa de conflictes. La carta de Pere III a Montsó el 30 de desembre de 1362 envia ordres al respecte. L'original té un estat de conservació deficient. Sefa Arnall escriu: «Pere III als oficials reials en el bisbat de Girona. Els mana i ho fa amb la seva força habitual que proveeixin, sota pena de forts càstigs, de vitalles les companyies del comte de Trastàmara al seu pas per aquest bisbat.»



[En Pere], per la gràcia de Déu rey d'Aragó, de València, de Mallorca, de Sardenya e de Còrsega e comte de [Barcelona], de Rosselló e de Cerdanya, als amats e feels tots e sengles oficials nostres dins lo bisbat de Gerona constituïts, [...] obtinents, salut e dilecció. Sapiats que entre Nós el comte de Trastàmara és estat avengut que ell [...] nostra ajuda ab certes companyes de hòmens a cavall e de peu, les quals companyes deuen passar [...]nt bisbat de Gerona. On, com sia molt necessària cosa que sia fetal provisio de viandes per los [lochs] on les dites companyes passaran, que d'aque-

lles viandes puxen trobar bastament per lurs diners [...]lem, e així, com a pare e a ledesma administrador de l'alt e magnífich infant en Johan, primogènit nostre molt car, [duc] de Gerona e comte de Cervera, a vós e a cascun de vós, dehim e manam que, vistes les presents, fagats sobre les [dites] colses totes aquelles provisions que sapiats e puxats, en manera que aquelles companyes per lurs diners puxen haver [...]ent de viandas, segons que dit és. Vollem encara més que tantost, com lo feel nostre en Bernat Buçot vos o farà, [...]ts al cap de la vegueria de Gerona vers les parts de Rosselló per acompanyar les dites companyes tro [...] d'aquella vegueria vers les

parts de Barchelona e açò per cessar que brega alcuna entre les dites companyes [...] gents moure no s'puxa. E açò no mudets o elonguets, si la ira e indignació nostra co-beejats esquivar, [certi]ficant-vos que si de les dites coses erets negliget o no havíets aquella cura que s'pertany e per acó se seguia [...] perill o escàndol, Nós per allò fortment vos puniríem e no res menys faríem de vostres béns satisfèr tots los dampnages qui per aquesta rahó se fossen seguits. Dada en Muntçon, a XXX dies de deembre de l'any de la nativitat de Nostre Senyor mil CCC LX III. Guillelmus de Palou.

